

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadienis priedas

2000 m. liepos 29 d.

Nr. 147 (30)

Saturday supplement July 29, 2000

No. 147 (30)

Poezija — tai tokia jautri tavo dalis

Poetė Marytė Kontrimaitė gyvena Vilniuje ir, laimėjusi konkursą, tapo LR Seimo kultūros ir švietimo komiteto kultūros patarėja. Jos darbas šiuo metu — padėti Seimo nariams rengti bei taisyti kultūros įstatymus, organizuoti darbo grupių veiklą ir kt. Pagal išsilavinimą Marytė yra lituanistė, baigusi Vilniaus universitetą, vertėja iš armėnų kalbos. Stažuodamasi Armėnijoje ten surado ir savo gyvenimo draugą. Jos vyras — Ruslanas Arutiunianas verslininkas. Jie augina dvi dukras: Vėgą ir Justiną.

Marytė Kontrimaitė — Sibiro tremties vaikas, racionalaus mąstymo žemaitė ir kietos tvarkos žodžio meistrė. Tai populiari autorė, lengvai bendraujanti ir su savo poezijos klausytojais, ir su visu pasauliu. Prieš tapdama valstybės tarnautoja, aktyviai reiškesi Krikščionių demokratų partijoje.

Tai atviras ir tiesus žmogus, dažnai kandus. *Draugo* skaitytojas M. Kontrimaitė taip pat jau pažįsta, Atgimimo metais kultūros puslapiuose buvo spausdintas pokalbis su ja ir pluoštelis poezijos.

Šiandien *Draugo* skaitytojai siūlome poetės Marytės Kontrimaitės minčių apie save ir savo kūrybą, taip pat keletą naujesnių jos eilėraščių.

— Kada susivokėte esanti poetė? Kas jums yra poetas?

— Esu parašiusi tokį eilėraštį „Nevadinkit manęs poetė“, kadangi aš ja retai būnu. Dažniausiai būnu bala žino kas: tarnautoja, mama, žmona, politinė veikėja. Poezija — tai kaip ir reta dovana, kurią aš retkarčiais pasidovanoju. Yra žmonių, kuriems eilėraščiai srūva kaip srautas, jie daugiau nieko negali, kitkuo neužsiima, be to jie skursta ir vargsta. Mane blaško visokie kitokie dalykai, aš esu aktyvus sutvėrimas, man viskas rūpi. Eilėraščiai man yra šventiniai dalykai, bet save vis dėlto laikau profesionalė. Rašytojų sąjungos narė esu ne tik todėl, kad esu išleidusi porą poezijos knygelių, bet ir todėl, kad moku verstis iš leistos šešios iš armėnų kalbos mano išverstos knygos. Kaip specialistė nagrinėjau moksleivių poeziją, visai juos naršau (stengiuosi gražiai, žinau, kas yra jaunas žmogus, kaip jam skauda, kai jį kritikuojama).

Beje, mane ir mano charakterį kritikuoti galima, bet mano dukras ir mano poeziją pageidautina kuo mažiau, nes labai skauda. Poezija — tai tokia jautri tavo dalis, kurią išleidi į viešumą. Manau, mano paskirtis yra pasakyti tai, ko kitas nepadarys, duoti žmonėms tuos žodžius, kurių jie patys nemoka pasakyti. Kad jie sakytų: va, ir aš taip galvoju.

Yra žmonių atradėjų, jie poezijoje sukuria kažką naują. Aš nesu novatorė. O eilėraštis mano galvoje gimsta iš chaoso. Pradžioje išlenda eilutė, kuri ištraukia visą eilėraštinę. Paskui ir pats galvoji: perkūnas, ką aš čia parašiau. Kartais

pasiseka, dažniausiai — nelpa. Tai stichinis dalykas.

— Ar rašote sau, ar norite, kad Jus matytų?

— Esu išsišokėlė. Nuo mažens stovėjau kampe. Del to, kad labai norėjau ką nors pasakyti, dažniausiai tai, kas mokytojams nepatikdavo. Visą gyvenimą ginčijausi.

Kai parašau, eilėraštis prašosi išleisti į svetą. Niekaip nesudėdų į krūvą trečios knygtės: buvo visokių bėdų, ligų, paskui prasidėjo Atgimimas, nebebuvo kada užsiimti savimi ir delioti eilėraščių. Juos rašiau, jie buvo spausdinami. Išlindo visokių publicistinių eilėraščių — čia irgi pavojus. Jeigu sudėsiu juos į knygtę ir pradės juos peršventes garsiai deklamuoti, jaučiu, reikės emigruoti, nes neatlaikysiu — pasidarysiu oficiozine poetė. Tai būtų baisu.

Eilėraščiai man labai svarbūs, bet aš iš jų negyvenu. Poetas nėra profesija. Tai daugiau natūra, reakcijos būdas: kaip tu jauti, kaip reaguoji... Poezija yra tam tikra prasme apsidėmas. Manau, kad pirmiausia tai emocinis žmogaus santykis su tikrove. Poezijoje yra tam tikra dalis muzikos — žodinė muzika.

— Jūsų biografijoje yra Sibiras. Ar Jūsų jutimuose ir poezijoje taip pat yra Sibiro?

— Pirmą kartą gyvenime išsivadavau iš skolo, kai knygoje *Amžino išlo žemėje* išspausdino mano poemėlę apie Sibirą. Gavau labai didelį honorarą, nes knyga buvo išleista milžinišku tiražu su pakartojimais. Jaučiausi nevertai, ji gavusi. Iš šios knygos poemėlė papuolė į moksleivių chrestomatiją. Ta tema turiu ir daugiau eilėraščių. Taigi, Sibiro yra.

Iki šiol negaliu atsistebėti, kaip gali žydeti medžiai. Čia iš Sibiro, nes aš vaikystėje tuo niekaip negalėjau patikėti. Sapnuodavau žydincius sodus, ir tai buvo tikra fantastika. Kai parvažiavau į Lietuvą ir pamaciau pavasarį, apkvaišau, apgirtau. Kol nenubyrą žiedlapiai, ir dabar taip jaučiuosi. Gimiau Lietuvoje, buvau jau dvejų metų, kai mus išvežė. Sėmoningų Lietuvos atsiminimų neturėjau. Mano pabudimas buvo Sibire: klubo barakas, kuriame mus pradžioje apgyvendino... per išlūžusias grindis landžioja katinai... Bet, jau ir būdama dvejų metų, Lietuvoje aš žiūrėjau atviromis akimis. Grįžusi atpažinau tas sapnuotas vietas mūsų vienkiemio. Lietuva man buvo fantastiškas kraštas — žydinciu medžių pasaulis.

Yra daug kitų dalykų, likusių nuo Sibiro, ankštumos baimė, tam tikra klaustrofobija. Manau, kad tai iš vagono. Kai kada sapnuoju, kaip mus ilgai ilgai vėžė... Buvo grėsmė, buvo pavojus, aš vos nemoriau... ir tai fiksuojau mano sąmonė.

Dabar pradėjau vaikuciams rašyti knygtę. Aš manau, kad niekas dar apie Sibirą ne-

parašė vaiko akimis. Suaugusieji prisimena save vaiku, bet rašo suaugusiųjų kalba. Esu rašiusi vaikams ir spausdinusi *Genio* žurnale. Vytautė Žilinskaitė man pasakė: „Parašyk vaikams, moki, kodėl neparašai? Kaip tau negėda?“ Jaučiu, kad man gėda ir aš ketinu tai padaryti.

Buvau labai išdykęs vaikas, kasdien gaudavau į kailį: pabėgimai iš namų, landžiojimai kur negalima, karstymas is uolomis ir skardžiais...

— Kaip Jūs žiūrite į jaunuosius poetus? Palyginkite juos su savo karta.

— Ir mano kartoje yra labai įvairių žmonių. Mano kurse buvo poetai Onė Baliukonytė, Antanas Kalanavičius, prozininkas Petras Dirgela. Pirmieji du dūžkai — kokie jie skirtingi.

Kaip respublikinių moksleivių kūrybos konkursų vertinimo komisijos narė kasmet daug perskaitau dabartinės moksleivių kūrybos. Jie nori būti labai modernūs ir labai gudriai pasislėpti už sudėtingų konstrukcijų. Miesto vaikai turi skurdesnį pojūčių lauką. Eilėraštyje atsispindi jautinė patirtis: ką užuodi, girdi, jauti, matai, gali paliesiti. Miesto vaiko ribos yra labai nedidelės. Jie turi daugiau knyginę patirtį: o tai antrinė tikrovė. Mano karta buvo beveik visa iš kaimo. Miesto vaikų mūsų tarpe buvo labai nedaug. Kaimo vaikas daugiau mato, fiksuoja tikrą gamtos dalykų: pastebi, kaip skleidžiasi medis, glosto gyvuliukus. Jam tai nėra tik judantys objektai, kaip ekrane, paveiksle. Ko gero, kancios miesto vaikas patiria daugiau, nes jis yra labiau apribotas.

Dabartinėje kartoje daugėja miesto vaikų, o poezijoje — antrinės tikrovės permastyto, perverskinimo, kas labai dažnai veda į štampos. Del to vis giliau ir giliau lendama į metaforiškumą, užsleptą kalbą, kurią jau kartais sunku ir suprasti.

— Ar kaimo dar yra talentingų vaikų?

— Yra. Jie daug prisiskaitę. Pvz., Kretingoje yra Antanas Zališevskis — berniukas iš literatūrinės aplinkos. Jo močiutė yra poetė B. Liniauskienė, mama mokytoja lituanistė. Jis jau aštuntoje klasėje rašė eilėraščius, panašius į japonų haiku. Mažų miestelių aplinkoje galima gauti daugiau natūralios patirties, negu Vilniuje. Ateina įdomių vaikų, tikrų grynuolių, bet tai dažniausiai miestelių vaikai. Gilaus kaimo vaikų — vienas kitas.

— Kokia bus Jūsų trečioji knyga?

Yra daug be galo skirtingų eilėraščių, kurių niekaip negaliu sudėti į krūvą. Jie tarp savęs pjaunasi. Sakiau, darysiu taip kaip Mielaitis: parašysiu daug prozinio teksto, visokių išpūdių ir taip juos sujungsiu. Bet tam reikia kokių poros mėnesių laiko.

Kalbėjosi

Audronė Škiudaitė



Poetė Marytė Kontrimaitė. Nuotr. A. Tumėno

Marytė Kontrimaitė

Atplėšiau pėdas nuo Žemaitijos, kur priemolis taip jau nerangiai, negrabiai, nemokedamas it susigėdęs glaužtosi man prie kojų, prašė — pabūk, neišeik...

Tėviške mano, tėviške, tavilaukų tyloje man visai nereikėjo eilėraščių, — tik žiūrėti, klausytis, tylėti...

Dabar po kojomis aidai Vilniaus šaligatviai, — jau trisdešimt metų — mano, o vis jiems neįtinku.

Mano ankštam bute laukia kalba taisyklinga. Vel kamputy glūdės susigūžus pamiršta ir paniekinta, tik juokams beištraukiama, gimtoji mano šnekt...

Tėviške, mano tėviške, patys gražiausi sapnai — po tavo laukus ir sodą, tikrą, gyviausią žodžiai — iš namų, seniai prarastų.

Amžinai man duota buvai, tėviške, kur nereikia eilėraščių, kur ant proteivių žemės priemolio tylom laiminga esu...

*** **

Debesynai aukštėi ir kuplūs virš mano žalios Žemaitijos

Žolinė jau —

ar tai Tavo laivynas atplaukia audrų nubrūžuota padange Tavęs pasiimti

aukso pilni laukai rausta šermukšniai erkėtrožės obuoliai pirmieji nunoko vis Tavo dovanos atsiviekinanti...

ATOSLŪGIS

Ant — atkyla šviesaus įkvėpimo banga Ir nupilkusias rūpestių žiogspiras bloškia šalin. Šurpstant kūni — o, aukštis, —

Svyturiuotą Anapilio krantą išvysti gali. sielos tauri prabanga! —

Laikas dinga. Mirksnis užlūžta į šviesmečius — Kibirkštis, atsitrengus į deimanto briauną, — Ir kristalas vaiskejančioj sieloj išliks

Sukuriams nevilties

ir padės pasipriešinti

ir saldžiausių pagundų kariaunai.

Neregėsi bedugnės po kojų —

anie stebuklingi krantai,

Užkerėję tave mirguliuos ir vilios, ir žėruos, Ir užmirši, kad ne ant uolos

savo dvasiai rūmus statai —

Ant bangos keteros.

Atsigreši — atslūgs, — tu nugrimsi, išnirsi, siūbels šiukšlės į trokštančių burną, — (Nemirtingiems prilygęs buvai įvalga? beprotybe drąsia?) Springsi bjaurastimi, nevilim (šviesios galios, kodėl jūs apleidot mane?), O kapstysies, tiktai ne į tą spinduliuotą, iliuzijos buriamą, Į kasdienišką dumbliną krantą, — išplauksi, o gal atsitraukus banga nusineš...

Bet iškyla ir švyti lengvesnė už liepsną Dvasia.

*** **

Verta gyventi, kad pamatytum pavasario sodų švytėjimą, kad išvystum — per vieną naktį iš dirvos išsoko žolė, ir žemės piktšėšiai — šiukšlės, vėžės, randai užsitraukia minkštu žalsvu kailiuku, kaip bauta išsauna žiedai ir lapai iš medžių — juodų stagarų ir pienės (o šitos iš kur — dar vakar jų, berods, nebuvo nė pėdsako?) šypsoi savo šiltais spinduliuotais veidukais ir kvepia aitroku medum.

Vardan šito verta ištverti lapkričio liūtis ir šlapdribas, kaulų gėlę ir žvarbą, ir vandenį šaltą, kuris nudilgina lyg elektra, vėla iškėsti gerkles perštėjimą, slogą ir kosulį, draskantį mūsų dienas ir naktis, baisy gniuždantį, valią palaizantį nuovargį, kuris užgriuva tartum lemtis, — per visą dieną be saulės — akis, pasiūgusi giedrumos, klimpsta į ūkanas — vakarais susiriesi it kirminui guoly šaltam, nesekmingai bandant atleisti spengiančią sąmonę, vyniotis į saugų kokoną iš antklodžių, sapnų ir prisiminimų, —

kad nerte išsintertum, išsprūstum, pavirtęs drugi išplasnnotum į begalinio tyrumo giliausią mėlynę — pavasario dangų virš žiburiuotų laukų ir sodų, virš nušviesėjusių miestų, —

tavo siela dūzgia it bitė, palaimingai niūniuodama nardo po žiedynų žiedynus, atsiverčius vienu metu — vyšnių, ievų, kaštonų, obelių, pakalnučių, alyvų, — debesis aromatų svaigių, gavinančių, glostančių, guodžiančių,

kad atsivertų tau gyvas pavasario rojus — ošiantis, zvimbantis, čiulbantis, mirgantis, švytintis, žalias, žydras, rausvas ir žerintis auksu — ir, nespėjęs suvokti kodėl, išgirsti — tu dainuoji, kasmetinio stebuklo — pavasario šventės sulaukęs...

*** **

Padai vos liečia šaligatvį siela pasiokhėja virš namų stogų virš medžių viršūnių net pro debesis galiu įžiūrėti žvaigždes

šitai padai gautos paukštukas pakylėtas ant delno plaka sparnų užuomazgom — skrydžio jausmas —

žinau kieno Ranka skraidina mane žinau tai laikina

Viešpatie

prašau neatitrauk savo Rankos per staigiai



Rimas Laniauskas. „Pavasario šėšėliai“. Akrilika.

Jautrios vaizduotės lobis

Vytautas Matulionis

Kiekviena Dievo dovana prašyte prašosi naudojama, tobulinama. Kiekvienas menininkas kuria ne tik sau, bet neisvengiamai ir kitiems. Savo kūryba jis nori ne pasigirti, bet augti kaip žmogus, dalintis ta dovana su kitais, praturtinant jų buitį, praplečiant jų akiracijas. Žiūrovų nuomonės menininkui yra labai svarbios. Neišreikšta, nesuprasta, ar neteisingai suprasta, Dievo duota dovana jautrų menininką kankina, slegia, stumia neviltingai, griaua jo pasitikėjimą savimi.

Rūsti gyvenimo tikrovė menininko visiškai atsiskleidimui dažnai kliudo, nuklodama jo kelią ne rožėmis, bet erškėčiais, tačiau tas kliūtis sėkmingai nugalėjus, atpildas ir kūrėjui, ir žiūrovui yra didelis. Kartą į paviršių išsiliėjusios, dieviškos versmės užtvenkti beveik neįmanoma, o jei ir pasiseka, tai pasekmės gali būti skaudžios. Nepaisant, kokia kukli ta dovana bebūtų, ji privalo būti išsakyta ir įvertinta. Kiekvieno menininko kūryboje atsispindi visi jo išgyvenimai ir iš jų išgyvenimų išsivysčiusi pasaulėžiūra.

Būtent tokio menininko rinkinių darbų paroda yra atidaroma 2000 m. rugsėjo 16 d. Lietuvių dailės muziejuje, Lemonte. Ji tęsis tris savaites. Tai bus įdomus paskutiniųjų trejų metų menininko pažangos ir siekių veidrodis, kuriame atsispindės ir žiūrovų

gyvenimo dalis. Ją turėtų aplankyti visi, kuriems menas yra gyvenimo būtinybė. O kas gi tas paslaptinis menininkas? Tai klevelandietis Rimas Laniauskas, kurio paveikslais bus galima ne tik pasigrožėti, bet juos ir įsigyti. Ta proga pravartu artimiausios savaitės su šio dailininko kelių meno aukštumas.

Rimas Laniauskas gimė 1937 m. birželio 15 d. Kaune. 1944 m. su tėvais Antrojo pasaulinio karo metu palikęs Lietuvą, iki 1949 m. gyveno Vokietijoje ir iš ten atvyko į Jungtines Amerikos Valstijas. Čia jis įstojo į aukštesniąją mokyklą, nes pradinę buvo baigęs Vokietijoje. Nors šio menininko sielą jo gyvenimo eiga lemiančios sėklos buvo pasėtos jam gimstant, jų besikalantys daigai buvo pastebėti jo mokytojų tik gimnazijoje, Benedictine High School, Cleveland. Joje besimokant, buvo pasiūlyta stipendija į Cleveland Institute of Art lankyti šeštadienines pamokas. Mokytojų paskatinimas pasirinkti meną ir pasiūlyta stipendija įtikino net ir tuos, kurie tokiai „nepapraktiškai“ profesijai buvo atvirai abejingi.

Baigęs gimnaziją, Rimas Laniauskas įstojo į Cleveland Institute of Art. Jo studijos buvo pertrauktos karinės prievolės. Dveji metai, praleisti kariuomenėje, jaunojo menininko apsisprendimą siekti to, ko širdis troško, dar labiau sutvirtino.

no, kai buvo gauta stipendija į Cooper School of Art, Cleveland, kurią jis baigė 1963 m., už savo kūrinius baigiamąjoje parodoje gaudamas pirmą ir antrą vietą. Po išsamių studijų reikėjo užsidirbti pragyvenimui, nes tikrovė žvelgė į akis. Laimingu sutapimu, kūrėjo iliustratoriaus darbas buvo greit gautas „American Greetings Corporation“.

Trisdešimt penkeri metai, praleisti šiame darbe, Laniauską subrandino, davė kryptį tolimesnei jo meno slinkčiai. Darbas buvo nelengvas, įtemptas, reikalaujantis daug ir greito išradinimo, prisitaikymo prie gyvenimo naujovių, pirkėjų paklausos ir t.t. Rimo Laniausko kūrinių buvo išstatyti Butler Museum of American Art, Youngstown, Ohio; Exhibit VII, American Greetings Corp. Juried Show; New York Pan Am Building, American Greetings Juried Traveling Show, New York; Balzekas Museum of Lithuanian Culture — Art Gallery, Chicago, American Watercolor Society, New York; Driftwood ir Circle Galleries Cleveland bei įvairiose kitose amerikietiško ir lietuvių parodose.

Anksti meno mokyklą gavęs kiekvienam rimtam tapytojui privalomus tvirtus pažiūros pagrindus, jis su pasitikėjimu ant jų pagrindų „stato“ kiekvieną savo kūrinių, neleidamas tačiau vien tik linijai nulemti galutinę paveikslą sumą. Iš lietuvių dailininkų

Laniauskui didžiausią įspūdį yra daręs Vytautas Kazimieras Jonynas, ypač jo vėlesnieji skulptūriniai darbai, o iš pasaulinių — ispanas Salvador Dali, kurio į begalines tolybes besidriekiantys „sapnavaizdžiai“ yra neįžadotės vaizduotės padariniai, taip pat pastatyti ant stiprių pažiūros pamatų.

Rimo Laniausko kūrinių pradžia yra jo vaizduotė. Ta pradžia yra lyg liga, kuria kartą užsikrėtęs, jis „nepasveiksta“ tol, kol mintis neįtampa kūnu drožė ar popieriuje. Šis žingsnis kartais yra labai greitas ir lengvas. Tada teptuku dëllojami dažai patys liejasi, spalvos derinasi savaime, forma ir linija nesi-priešindamos paklūsta menininko įgeidžiams. Tačiau būna atvejų, kai vaizduotėje išsižiebusi mintis tikrovėje tampa neįgyvendinama, lyg ją nuo menininko skirtų neperžengti siena. Kartais užsi-spyrimu, ar padedant kūrinių šali kuriam laikui, ta siena pasiseka sugriauti, bet dažnai daug žadėjusi mintis nuvysta pumpure, gerai nepažįdusi, išiekuojusi daug kūrybinės energijos. Neretai Laniauskas dirba prie kelių kūrinių iš karto.

Laniauską labiausiai domina gamta. Jis yra labai jautrus net mažiausiems jos pasikeitimams. Jis regi tai, ko paprasto žmogaus akis nepastebi, ko kasdieniškai galvojantis mirtingasis nesuvokia ir neįvertina. Toks išskirtinis pastabumas yra Dievo dovana. Akrilika Rimui Laniauskui, atrodo, yra labiausiai prie širdies, nors jis puikiai valdo ir akvarelę. Jo gamtovaizdžiai yra glostomi saulėtų, vaikiškų spalvų ir gaubiami vėsios šiaurės padangės.

Pagrindiniai Laniausko kūrybos bruožai yra švelnumas, nuosirdumas, nuosaikumas. Šios dorybės atsispindi ir jo asmenyje. Į kraštutinumus jis nesiveržia. Jam mielesnis santūrumas, kurio jis nesidrovi ir dėl to neatsiprašinėja. Apskritai, jo linija laisva, lanksti ir taupi, ypač vaizduojant geles — jo mėgstamiausią gamtos dalį. Kampuotės linijos dažniau pastebimos tikroviškesniuose paveiksluose. Žmogaus pavidalas Laniausko kūryboje (bent paskutinių trejų metų laikotarpyje) yra gana retas ir, jei užtikamas, jis nėra tikroviškas, bet skubotais ir spalvingais brūkšniais atpažįstamai surestas.

Visada jautrus kūrinių nuotakai, Laniauskas jį švelniai, bet drąsiai reiškia žaismingais atspalviais. Jis suskaldo vaizdą į jį sudėtinę spalvas, jas savotiškai įdomiai sugretina, suderina, perdirba. Tokius spalvų derinius galima būtų pavadinti jo „Viduržemio jūros šviesa“, kurią puikiai naudojo prancūzų impresionistas Claude Monet. Savo

DAIL. J. VIEŖŖINSKIO MUZIEJUS

Rokiškio rajone pradėtas ruošti dailininko, Lietuvos profesionalios dailės pradininko, Justino VieŖŖinskio muziejus. Jis kuriamas dailininko senelio sodyboje Audronių kaime. Pirmoji kukli ekspozicija šiuose namuose atidaroma liepos 29 dieną, minint lietuvių tapybos klasiko mirties 40-ąsias metines.

Nors ketetą dešimtmečių prie kelio Rokiškis-Obeliai stovėjo nuoroda į J. VieŖŖinskio sodybą, tačiau muziejaus joje iki šiol nebuvo. Pasak sodyboje dabar gyvenančio ir ukinkaujančio dailininko sūnaus Vinco VieŖŖinskio, muziejus rengiamas iš VieŖŖinskių šeimos asmeninių lėšų, nes kol kas juo nesidomi nei Rokiškio rajono savivaldybės kultūros taryba, nei Lietuvos Kultūros ministerija.

J. VieŖŖinskis gimė 1886 m. Obelių valsčiuje. Poeto kun. Antano VieŖŖinskio sūnėnas, pradžios mokslus ėjo Obelių ir Rokiškio mokyklose. Tapybos mokėsi Maskvoje, Krokuvos dailės akademijoje, giliną žinias kituose Europos meno centruose, dalyvavo lietuvių dailės parodose. Grįžęs į Lietuvą, J. VieŖŖinskis mokytojav Rokiškio ir Zarasų gimnazijoje. 1920 m. Kaune įsteigė Aukštųjų piešimo kursų, vėliau tapusių Kauno meno mokykla. Čia dėstė, buvo direktoriumi. Nuo 1940 m. dėstė tuometiniame Vilniaus dailės institute (dabar Vilniaus Dailės akademija), bendradarbiavo Lietuvos Dailės muziejuje. Mirė 1960 m. Vilniuje.

geleimis Laniauskas kiek panašėja į amerikietį Georgią O'Keeffe, tik O'Keeffe milžiniški žiedai yra daug griežčiau apibrėžti, o Laniausko žiedlapiai dažnai išstipsta erdvėje, galutinį įspūdį paliekant žiūrovo vaizduotei. Rimo Laniausko gelių paveiksluose tikrovė nekaraliauja. Čia viešpatauja gryną fantaziją. Tai geles, kurios auga ir žydi tik jo vaizduotėje. Tokios jos liejasi skaidrių spalvų upėmis ir drožė.

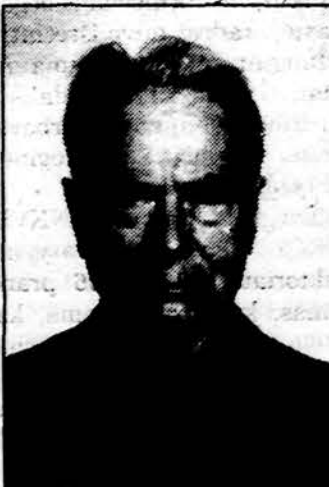
Kurdamas Rimas Laniauskas naudojami ne tik savo pastabumų igytomis žiniomis, bet ir fotografijomis, laikraščių iškarpomis, muzika ir aplamai visiems menams būdingomis savybėmis. Tai nėra vergiškas kopijavimas ar pataikavimas, bet sveikintinas ieškojimas kelių bei būdų, kuotobuliau menu išreikšti savo grynai asmenišką pasaulėžiūrą mėgstamiausia, prieinamausia ir patogiausia technika. Rimas Laniauskas sėkmingai žengia pirmyn, vis dar ieškodamas sunkiai aptuopiamo, retai visiškai patenkintinio, bet nepaprastai svarbaus, savojo „aš“.



J. VieŖŖinskis. Autoportretas.

J. VieŖŖinskis nutapė net tris, parašė dailės kritikos tiurmortų, peizažų, žymių straipsnių, išugdė daug žymių kultūros ir meno veikėjų portretų, Lietuvos dailininkų. (Elta)

Linksmų, ironiškų eilėraščių autorius



Grigorijus Demenokas.

Daugelis lietuvių poetų rašo tik rimtą, net liūdnam skambančią poeziją, o vilnietis Grigorijus Demenokas —

linksmas, ironiškas eilės.

Gimęs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pakraštyje — Briansko žemėje, po karo apsigyveno Vilniuje, ilgai dirbo prekybininkų kooperacijos įstaigoje ir kartu rašė satyrinius eilėraščius, epigramas. Jam geriau sekasi rašyti rusų kalba.

G. Demenokas išleido kelis rinkinius — *Diplomuotos šarkos*, *Atleiskit, žmonės!*, *Vaisingi vargai*.

Gal *Draugo* šeštadieninio priedo skaitytojus sudomins keli šmaikštūs, satyriniai G. Demenoko eilėraščiai? Į lietuvių kalbą juos vertė poetai G. Astrauskas, P. Raščius, A. Pabijūnas.

Algimantas A. Naujokaitis

Grigorijus Demenokas

APIE ALIEJŲ IR BALZAMĄ

Kai per kiekvieną jubiliejų
Mums lieja šventąjį aliejų, —
Kai anksty rytą ir vėlai
Svaigina kvapnūs smilkalai...
Kada kiekviena proga skamba
Malonūs ausiai ditrambai...
Kaip būtų gera ir ramu
Dar pasirūpint balzamu!

SUPRATO

Rašo, baigęs klajones
Žąsinelis: „Lauk manęs!
O žąsyte jam: „Verčiau
Neskubėk mielasis! Čiau!“

PILKIS

Po vakarienės, po ilgos, —
Kur vilkas maukė, kiek norėjo, —
Už viską žuikis užmokėjo
Iš žuikiškos kuklios algos...

PRINCIPAS

Šiandieną į ne vieno būtų
Jaugo principas giliai:
Gabus gali tu ir nebūti,
Bet padlaižys būt privalai.

PIKTI LIEŽUVIAI

Stebėjosi: „Koks iškalbingas!“
O buvo jis tik... liežuvingas.

LIKIMO IRONIJĄ

Stebėjos, kaip sveikatos jis neprageria
Ne buteliais šinkavo — kibirais.
Į gerklę viskas lindo kaip į pragarą —
Jis gydesi, o mirė daktarai...



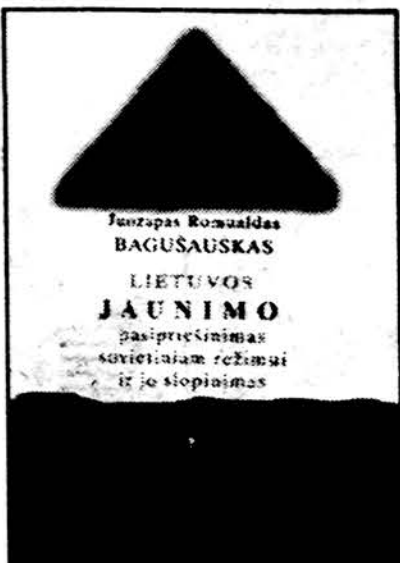
Rimas Laniauskas. Saynes, Que. (Canada). Akrilika.



Dail. Rimas Laniauskas. Jono Dundoro nuotrauka.

Leidiniai

Jaunimas priešinosi sovietiniam režimui



Juozapas Romualdas Bagauskas. *Lietuvos jaunimo pasipriešinimas sovietiniam režimui ir jo slopinimas. Lietuvos Genocido ir rezistencijos tyrimo centras (Didžioji g. 17/1, LT 2001, Vilnius). 1999 m.*

Pastaruoju metu LGRTC išleidžia daug gerų knygų, kurioms parašyti reikalingos ne vienerių metų studijos. Viena iš tokių yra ši J. R. Bagausko knyga. Tai dokumentinis veikalas, kuriame apibendrinama dokumentinė medžiaga: NKVD, KGB, TSKP CK, LKJS CK vieši ir buvę slapsti sprendimai, pranešimai ir kt. Autorius pateikia skaičių, kurie tiesiog šurpina. Kad ir toks: sovietinio valdymo metais iš viso užregistruota 109,000 KGB agentų. Už atliktą darbą jiems buvo atsiųgiama, bet tai nebuvo didelės sumos, dažniausiai 20-25-100 rublių. Ir tai vertia dar kartą krūptelėti: kaip buvo nuasmeninti žmonės, sutikę už grašius tarnauti šetonui. Bet kita vertus, kas jiems likdavo. Dažniausiai būdavo išnaudojami į nelaimingus atsitikimus, pavyzdžiui, autoavarijas, pakliuvę žmonės. Vairavęs mašiną ir netyčia užmušęs žmogų toks vairuotojas buvo pastatomas prieš dilemą: sėsti į kalėjimą ar pasirašyti raštelį sekti savo bendradarbius, gimines ir net šeimos narius. Labai nedaugelis atsispirė, nes kalėjime niekas tavęs nematytų, nebūtų kam pasiskusti ir jeigu su tavim atsitiktų koks „nelaimingas atsitikimas“, niekas nesusiznotų, kodėl. Už nepaklusumą, kiekvienas nujaudė, bus kersijama.

Vienas iš šetoniškos sovietinio saugumo kūrybos pavyzdžių buvo klastojimas. Autorius rašo, kad „žinomi atvejai, kai buvo platinamos saugumo klastotės, kurias „pogrindinės“ organizacijos, steigiami ir platinami KGB parengti „pogrindžio“ leidiniai. Visa tai buvo daroma, kad kuo daugiau būtų galima užklupti skaitančių ar norinčių prisidėti žmonių, ir taip inscenizuoti priešišką sovietinei santvarkai frontą. Viena vertus, tuomet užkluptuosius buvo galima terorizuoti, gasdinti ir bandyti įtraukti į šetonšką veiklą, kita vertus, taip saugumo tarnautojai susikurdavo sau darbu: kuo daugiau priešų, tuo daugiau darbo ir nuopelnų.

Šiandien Rusijos valstybininkai įsisteidžia, kai lietuviai prašo atlyginti okupacijos padarytą žalą. Jie sako, kad lietuviai patys pasipirė į Sovietų sąjungą, dar ir šiandien

bando sekti šią pasaką pasauliui. J. R. Bagauskas duoda skaičių ir faktų, kurie rodo, kad lietuviai visą laiką ne tik priešinosi ginklų, kas jau plačiai žinoma, bet ir visokiais būdais išsiskindėjo nuo okupacinės valstybės prievolių. Štai autorius rašo: „sudetingai klostėsi komjaunimo santykiai su mokytojais, nes šie vengė politinės veiklos. Lietuvos pradinėse mokyklose 1941 m. gegužės mėn. buvo 7,464 mokytojai, tačiau tik 33 iš jų buvo komjaunuoliai“. O garsiajame mokytojų suvažiavime jo dalyviai demonstratyviai giedojo Lietuvos himną vietoj brukamo internacionalo. Dauguma tylių, kai buvo šaukiama „valio“ J. Stalinui. „Priešiškas mokytojų nusiteikimas režimui išliko ir vėliau; tai veikė moksleivius, formavo jų požiūrį į režimą“, rašoma knygoje. Mokytojai atsiskindėjo šnipinėti savo kolegas, jauni- mas vengė karinės tarnybos.

Taip pat intensyvas darbas buvo dirbtas ir tarp dvasininkų. Dešimtmečiams bėgant senieji kadrai buvo išretinti ir užauginti nauji. Galima numanyti, kad didžioji dalis iš 109,000 agentų darbavosi kaip tik šiose, ideologinėse srityse.

Knygoje cituojamas NKVD-NKGB Vilniaus operatyvinio sektoriaus 1945.11.06 pranešimas, kuriame sakoma, kad „ten, kur nėra NKVD kariuomenės, gyventojai ir netgi agentai blogai padeda saugumui, todėl partizanai gali aktyviai veikti. Išvis nebuvo atvejo, rašė NKGB, kad apie pogrindžio rengimus teroro aktus praneštų gyventojai“.

Pasipriešinimo mastą galima įsivaizduoti, pateikus rusų kariuomenės, kuri buvo pasiūta slopinti, kiekį: 1945 m. vasarą su partizanais Lietuvoje kovojo 20 NKVD kariuomenės pulkų ir 6 pasienio kariuomenės daliniai, apie 10 tūkst. strybių. 1946 m. pradžioje visuose miestuose, apskrityje centruose ir 243 valsčiuose buvo dislokuoti vidaus arba pasienio kariuomenės daliniai ir igulos, be to, kovai su partizanais buvo panaudojami ir Raudonosios armijos daliniai (239 psl.). Vien Vilniaus srityje 1945 m. buvo likviduota 113 partizanų būrių.

Sovietinei rusų valdžiai teko visus 50 metų intensyviai veikti ir būti budriai. Nebuvo nustota tikrinti laiškus, siunčiamus į užsienį, registruoti rašomąsias mašines ir t.t., ir vis dėlto visą laiką Lietuvoje egzistavo pasipriešinimo organizacijos. Vienas iš iššūkių, susikurdavo kitos, kartais tai būdavo kultūrinės, budinusios tėvynės meilę ir skatinusias domėtis Lietuvos istorija.

Knygos prieduose yra duodamos lentelės, kuriose išvardytos jaunimo organizacijos, išaiškintos nuo pat okupacijos pradžios iki 1988 m. Štai keletas organizacijų, veikusių vėlesniais metais: Vlodo Šipaičio grupė Vilniuje (1963-1964), „Nepriklausomos Lietuvos atkūrejai“ (vadovas Juo-



Algimantas Kezys. „Su savaisiais“. Iš knygos *Kapinės*.

1967, suimtas 1 narys); „Lietuvos išvadavimo komitetas“ (Vad. Aleksas Pašilis, 3 nariai suimti, Klaipėdos 12-oji viu. m-la, 1966-1970); „Laisvę Lietuvai“ (vad. Algirdas Murauskas, dal. 7 nariai, Šilutė, 1972-1973); „Lietuvos sakalai“ (vad. S. Kabašinskas, dal. 7 nariai, Prienų ir Jiezno vid. mlos, 1975); „Jaunasis skautas“ (vad. Margevičius, Telšiai, 1981-1982); „Laisvės draugija“ (vad. Šliukys, Gvazdauskas, 15 narių, Nemakščio vid. m-la) ir kt.

Autorius atkreipia dėmesį, kad paskutiniaisiais dešimtmečiais organizacijų veikla tarsi ir išsikvepia, jų kuriasi mažiau, bet reiktų pasakyti, kad apie 1970 metus kaip tik suaktyvėja legalūs veikimas. Prasidėjo etnografinių ansamblių, kurie buvo kuriami prisidengus saviveiklos vystymo tikslu, sąjūdį, dešimtys tūkstančių žmonių pajudėdavo per Lietuvą Vėlinių dienomis. Kapinės tapo tikrais tautos panteonais, jos visos skendėdavo gelėse ir keilias naktis toli šviesdavo tūkstančių žvakelių pašvaistės. Prisiminę savo protėvius, lietuviai prisiminė ir savo istoriją. Atsirado literatūros, dainos būreliai, „žibūreliai“, žygeivių klubai, kurie, pasivadinę kokių nors sovietinei ideologijai priimti-

nu vardu, iš tiesų dirbo patriotinį darbą.

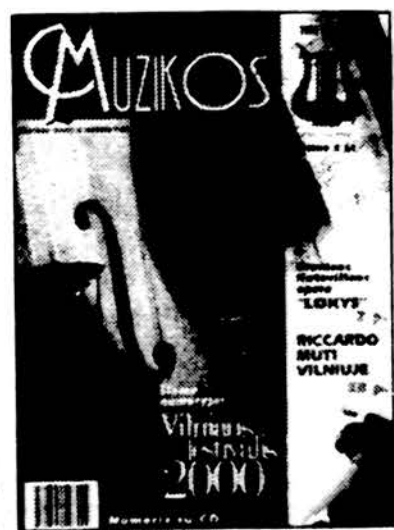
Jau buvo prisimiręs pokario žiaurumai ir užaugusi nauja karta, nebemačiusi pokario baisių ir nebeturėjusi baimės.

1972-ieji metai. Protestuodamas prieš okupacinį režimą, susidėgino Rimas Kalanta. Tais pat metais pasirodė „Katalikų Bažnyčios kronika“. Kadangi tai vienas su kitu nesijungė, galima vertinti, kad tai buvo naujo pasipriešinimo okupacijai etapo pradžia.

Nors komjaunimo dokumentai rodo, kad Lietuvoje režimo metais buvo milžiniškas skaičius – net 1,5 mln. komjaunuolių, bet kaip dar septyniame dešimtmetyje tvirtino sovietologas P. Babris, tyres socializmo, kurie buvo kuriami prisidengus saviveiklos vystymo tikslu, sąjūdį, dešimtys tūkstančių žmonių pajudėdavo per Lietuvą Vėlinių dienomis. Kapinės tapo tikrais tautos panteonais, jos visos skendėdavo gelėse ir keilias naktis toli šviesdavo tūkstančių žvakelių pašvaistės. Prisiminę savo protėvius, lietuviai prisiminė ir savo istoriją. Atsirado literatūros, dainos būreliai, „žibūreliai“, žygeivių klubai, kurie, pasivadinę kokių nors sovietinei ideologijai priimti-

Audronė V. Škiudaitė

Nauji „Muzikos barų“ numeriai



Visada miela gauti Vilniuje gražiai leidžiamą žurnalą *Muzikos barų* naujus numerius. Šis žurnalas per porą metų iš kuklaus leidinio yra išsivystęs į vieną puikiausių (išvaizdos ir turinio prasme) atrodančių

mūsų spaudos pavyzdžių. Ši kartą norisi bent trumpai apibūdinti du vėliausius, kartu gautus, *Muzikos barų* numerius – 2000 m. gegužės ir birželio mėnesio datomis pažymėtus.

Šiuose abiejų mėnesių žurnaluose (jie turi po 56 puslapių) sukaupta daug įdomios medžiagos iš lietuviškos bei tarptautinės muzikos pasaulio. Gegužės mėnesio numerįje randame Egles Černiauskaitės straipsnį apie „Azuoliuko“ chorą, minint šio berniukų ir jaunuolių choro keturiasdešimtmetį. Čia atskirai įrašoma ir apie dabartinį šio pasizymėjusio choro meno vadovą Vytautą Miškinį.

Žurnalo puslapiuose yra Audronės Žigaitės atsisveikinimas su netikėtai mirusiu smuikininku Raimundu Kati-

Intriguojančios istorijos

Su pažįstama mokytoja kalbėjome apie literatūros dėstymo būklę mokyklose. Iš pokalbio išryškėjo, kad problemos, su kuriomis susiduria šiandien mokytojas, susijusios ne tik su klausimu, kaip įdomiai ir aktualiai pateikti paaugliui literatūrą. Problemos gilesnės šaknys, kurios susijusios ne tiek su literatūros metodu pritaikymu tekstui ir jo pritaikymu mokyklai, ar dėstymo nesklaidumais. Problema kyla iš paties paauglio santykio su knyga. Viena mokytoja pasakojo, kad pas ją ateina tėvai, atsivesdami savo jaunąsias atžalas, ir prašo: „Mokytoja, išmokykite mūsų vaikus skaityti!“

Neįveikiamas ne literatūros suvokimo, bet skaitymo slenkstis. Kone visą mokinio laiką surija internetas ir televizorius (tokiais kanalais dabar susipažįstama su pasauliu ir gyvenimu), o knygai vietos nėra: net ne vietos, o knygų skaitymo ipročio, tradicijos ar kultūros – kaip tatau bėpavadinime. Netekę vilties perorientuoti vaiką, tėvai griebiasi paskutinio šiaudulio – sando privačias (nepigias!) literatūros pamokas, kad nors pušantros valandos per savaitę jų vaikas žiūrėtų ne į kompiuterio ar televizoriaus ekraną, o į knygų raides.

Zinoma, papasakota istorija nėra kasdienis reiškinys (greičiau, tai naujas reiškinys Lietuvoje), tačiau signalai, kurių yra ne vienas ir ne du, vertia nerimauti. Mokytojai pripažįsta, kad atitolimas nuo knygų skaitymo – linkus didėti tendencija.

Kita vertus, susiduriame ir su pačios knygos problema. Ką skaityti vaikams, jauniui? Juk knygų skaitymas sušijęs ne tik su lietuvių literatūros klasika ar žymiųjų pasaulinės literatūros kūrinių pažinimu. Jis susijęs su knygų skaitymu apskritai. Nueję į knygyną, ar rasime knygų,

skirtų paaugliams (11-15 m.)? Kas galėtų sudominti šiuolaikinį jaunuolį? Šios problemos pasiekė ir „Baltų lankų“ leidyklą, kuri jau ne pirmus metus bendrauja su mokytojais. Leidykloje gimė idėja leisti būtent tokio amžiaus vaikams skirtą seriją *Nuotykių*. Pasirodė dvi šios serijos knygelės: Hurbert Ben Kemoun *Neapkęntos diena* ir to paties autoriaus antroji knygelė *Melų diena*.

Hurbert Ben Kemoun gimė Nante, Prancūzijoje. Jau keiliolika metų jis bendradarbiauja su Prancūzijos valstybiniu radiju, rašo pjeses ir detektyvines bei fantastines novelas vaikams. Ir serijos pavadinimas, ir pasirinkto autoriaus kūrinių nurodo šios serijos knygų ypatingumą – nuotykių čia pasirodo kaip savotiškas literatūros žanras. Knygų istorijos išsitenka vieno svarbaus įvykio rėmuose: nuo netikėtos intrigos užsiėmimo iki savo įdomumo pagrįsto nepraradusio paslapties išnarpijimo.

H. Ben Kemoun įdomus tuo, kad kuria savotišką detektyvą vaikams. Čia yra „nusikaltimas“, to „nusikaltimo“ tyrimas, nenuspėjami „nusikaltėlio“ žingsniai ir jaunasis sektorius ar televizoriaus ekraną, o į knygų raides. Zinoma, papasakota istorija nėra kasdienis reiškinys (greičiau, tai naujas reiškinys Lietuvoje), tačiau signalai, kurių yra ne vienas ir ne du, vertia nerimauti. Mokytojai pripažįsta, kad atitolimas nuo knygų skaitymo – linkus didėti tendencija.

Kita vertus, susiduriame ir su pačios knygos problema. Ką skaityti vaikams, jauniui? Juk knygų skaitymas sušijęs ne tik su lietuvių literatūros klasika ar žymiųjų pasaulinės literatūros kūrinių pažinimu. Jis susijęs su knygų skaitymu apskritai. Nueję į knygyną, ar rasime knygų,

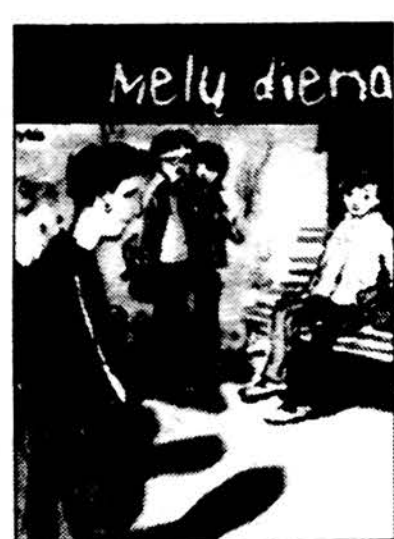
skirtų paaugliams (11-15 m.)? Kas galėtų sudominti šiuolaikinį jaunuolį? Šios problemos pasiekė ir „Baltų lankų“ leidyklą, kuri jau ne pirmus metus bendrauja su mokytojais. Leidykloje gimė idėja leisti būtent tokio amžiaus vaikams skirtą seriją *Nuotykių*. Pasirodė dvi šios serijos knygelės: Hurbert Ben Kemoun *Neapkęntos diena* ir to paties autoriaus antroji knygelė *Melų diena*.

Dar viena *Muzikos barų* žurnalo naujybė yra tai, jog prenumeratoriai kartu gauna ir žurnalo leidėjų leidžiamas kompaktines plokšteles. Su ankstesniais numeriais atkelio 1999 m. „Didysis muzikų paradai“, tiksliau pasakius, tokiu vardu vykusio maratoniško koncerto fragmentai. Taip pat gauta ir 1999 m. Tarptautinio M. K. Čiurlionio pianistų ir vargonininkų konkurso laureatų įrota kūrinių.

Su gegužės mėnesio numeriu gauta jauno smuikininko Vilhelmo Čepinskio ir pianistės Guodos Gedvilaitės kompaktinė plokštelė „Salut D'Amour“, o su birželio – religinės muzikos kūrinių „Psalms“ („Priimk mano maldą, o Dieve“).

Muzikos barų žurnalą galima užsiprenumeruoti ir užsienyje. Oro paštu siunčiant, prenumerata kainuoja 60 dol. metams, kaip rašoma, didžioji dalis šios sumos reikia išleisti pabrangusioms oro pašto išlaidoms apmokėti. Adresas: Gedimino pr. 32-2, 2001 Vilnius, Lietuva.

Ed. Šulaitis



— skaitydamas savo mėgstamą detektyvą, netikėtai pirmuose knygų puslapiuose aptinka užrašytą knygoje vystomos kriminalinės istorijos žudiko vardą. Kas atėmė skaitymo malonumą pačiam atrasti nusikaltėlį?

Baigiama rengti trečioji šio autoriaus knyga *Gaudynių diena* — tai detektyvinis pasakojimas, kurį atkuria keli skirtingi personažai. Istorija nutiko Gregoriui, Lioneliui ir Šarlotei, kai jie bandė demaskuoti nelegalių prekeivių gaują. Visų trijų knygų bruožas — jau patioje knygų pradžioje skaitytojas uždegamas noru, kuo greičiau išsiaiškinti detektyvinės painingos pabaigą.

Autorius stengiasi net savo kalbą priartinti prie jaunimo kalbos, mokyklinio žargono (redaktorė — dėsčiusi literatūra mokykloje — šią kalbą pritaikė prie lietuviško mokyklinio žargono). Pateikiamas nuotykių netampa ilgą, nuobodžia, kelių savačių skaitymo reikalaujanti, istorija. Gal taip galima pradėti/padėti mokyti atrasti skaitymo malonumą?

Kiekvienos knygos kaina — 5 litai. Leidyklos „Baltos lankos“ adresas: 2001 Vilnius, Mėsinų g. 4.

Jurga Perminaitė

Lietuvių poetų kūryba latviškai

Šią vasarą, viešėdama Vilniuje, poetė Vitalija Bogutaitė gavo siuntinuką iš Rygos. Jauna poetė Daiga Lapane, tik šį pavasarį gavusi Latvijos universiteto filologijos magistrės diplomą, atsiuntė leidyklos *Gara Pupa* nesenai išleistą savo poezijos rinktinę *Maditacija smilgo pulkste* (*Meditacija smilgo laikrodyje*). Beveik pusę knygos užima į latvių kalbą išversti lietuvių egzodo poetų Leonardo Andriekaus ir Vitalijos Bogutaitės eilėraščiai. Siuntoje dėtamė laisše Daiga Lapane rašo, jog imtis šių vertimų ją paakino, kad iki šiol Latvijoje labai mažai išversta lietuvių egzodo literatūros.

Didžiąją dalį vertimų sudaro V. Bogutaitės eilėraščių ciklai *Laikui* ir *Kelionė* iš 1998 m. „Vagos“ leidyklos išleistos šios poetės eilėraščių knygos *Kelionė*, sudarytos iš egzilyje išleisčių jos rinkinių. Į latvių kalbą išversta ciklas *Kelionė* — naujausias iki šiol išspausdintas V. Bogutaitės eilėraščių ciklas, kuriame, pasak poeto Marcelijaus Martinaičio, ypač pasireiškia pastangos svetūr išlikti savi.

Vertėja D. Lapane pripažįsta, kad V. Bogutaitės poezijos tematika ir nuotaika jai labai patinka, ypač jautiama vandens stichija. D. Lapane knygoje taip pat įdėtas, į latvių kalbą išverstas, L. Andriekaus eilėraštis „Galaktikos“.

Algimantas A. Naujokaitis

